

Suomalaisen aatelin kokonaisanalyysi

Alex Snellman: Suomen aateli. Yhteiskunnan huipulta uusiin rooleihin 1809–1939. Unigrafia 2014. 403 s. ISBN 978-952-10-9750-8.

Alex Snellmanin väitöskirja aatelistasta yhteiskunnan eliitinä ei voisi aihepiirinä olla ajankohtaisempi. Eduskunta vietti viime vuonna kansanvallan 150-vuotisjuhlia. Lisäksi muutaman vuoden päästä tulevat itsenäisyyden 100-vuotisjuhlat. Snellmanin väitöskirjalle pienestä, mutta vaikutusvaltaisesta ryhmästä, on suuri tilaus, koska suomalaisen kansakunnan itsemääräyksen kannalta keskeisimpien henkilöiden tai ryhmien kokonaiskertomuksia ei ole vielä avattu. Suurta kuvaa ei ole syntynyt, koska perinteisesti tutkimuskohteena ovat olleet enemmän instituutit kuin henkilöt. Vaikka henkilöihin olisikin keskitytty, yksilö yhteisönsä jäsenenä on jäänyt vähemmälle. Viimeisen 20 vuoden aikana tutkimuksessa on siirrytty vähitellen instituutiohistorioista biografisiin ja sosiologisiin tutkimusmenetelmiin. Snellmanin väitöskirja on vahvistamassa tätä kehitystä ja inspiroimassa uusia linjoja.

Väitöskirjassaan Snellman tarjoilee kokonaiskertomuksen häviävän pienestä kosmopoliittisesta aatelista, jonka toiminnan seu-

raukset ulottuvat 130 vuoden ajan yhteiskunnan eri osa-alueille hallintoon ja poliittiseen toimintaan, taloudelliseen ja sosiaaliseen elämään sekä tieteisiin ja taiteisiin. Snellmanin kysymyksenasettelu on hedelmällinen. Miksi niin monet vallan merkkihenkilöt ovat 1800- ja 1900-luvun alussa aatelisia tai aateloitu? Tutkimuksen metodinen lähtökohta aatelin roolista on rakenteiden historiaa tai eliitin sosiaalishistoriaa. Hedelmällisimmät johtopäätökset nousevat tästä näkökulmasta. Instituutiohistoria ei selitä poliittista toimintaa pietarilaisia hallintotottumuksia noudatavassa hallinnossa, jossa keskuhallinnon toiminta perustui keisarin itsevaltaiseen persoonaan. Snellmanin väitöskirja on vakuuttava esimerkki siitä, miten yhteiskunnallista valtaa voi ja pitää tutkia sosiaalisen todellisuuden kautta. Mitä vanhemmista ajoista on kysymys, se on ainoa keino kuvata kansakunnan rakennustyötä ja niitä voimia, jotka ovat sitä ohjanneet. Muodot ovat tyhjiä kunnes yksilöiden toiminta täyttää ne.

Johtopäätösten perustuessa tyhjien muotojen ja rakenteiden täyttämiseen, haasteeksi tulee riittävä vuoropuhelu aikaisemman tutkimuksen kanssa. Yhteiskunnan huipulla toimivan yhteisön tutkimus tulee ymmärrettäväksi vain keskushallinnon ja sen alaisen virkaloituksen ja eri hallintoyksiköiden toiminnan avaamisen kautta. Se on välttämätöntä Suomen suuriruhtinaskunnassa hovivaltaisen hallitsemisen takia, koska senaatti ei ollut hallitus tai senaattori ministeri. Tässä jatkuvuudessa itsenäistymisenkin merkiksi nimilappujen vaihtamista. Käytännöt muuttuivat vasta myöhemmin.

Alex Snellmanin väitöskirjan lähtökohta on selkeästi ollut kuiskutelu itsevaltaisen keisarin korvaan. Se ratkaisi, kuinka pitkään huipulla pysyttiin. Snellmanin väitöskirjassaan esittelemä Pierre Bourdieun pääomamallin uudelleenmuotoilu

ja erityisesti statuspääoman käsitteen käyttöönotto konkretisoi hyvin vallankäytön mekanismeja keisarikeskeisen hovihallinnon ilmapiiressä. Snellman muotoilee asian modernin toimivasti: hallitsija on statuspääoman tuottajana kunnianosoitusten lähde.

Snellman on kuitenkin pitänyt Bourdieun tapaa jättää käsitteet avoimeksi ja empirian myötä muokkautuvaksi ongelmallisena, sillä hän on halunnut käsitteillä jaotella sekä eritellä empiriaa. Erityisesti tämä näkyy aatelin ammattirakenteiden analyysissä, joka perustuu kansainvälisen vertailukelpoisuuden takaavaan HISCO-luokitukseen (Historical International Standard Classification of Occupations), jonka pohjana on kansainvälisen työjärjestö ILO:n ammattiluokitus. HISCO-luokituksen avulla aineisto on huolellisesti purettu 12 havainnolliseksi kuvioksi ja 46 liitetäulukoksi. Tutkimus perustuu 20 000 henkilön Suomen ritarihuoneeseen kirjattuun aateliaineistoon, ja tekijä kuljettaakin 130 vuoden ajan valtavaa aineistoa eri periodien läpi. Hän käy huolellisesti läpi valtiopäivätapah- tumat, aatelissäädyn jäsenten lukumäärät, hallussa olleet virat ja kartano-omistukset. Ruohonjuuritason Snellman havainnollistaa analyysissä 8 esimerkkisivun avulla.

Väitöskirjatutkimuksen tietomäärä on poikkeuksellisen valtava ja informaatioarvoltaan merkittävä. Tutkimuksen huomattava ansio onkin se, että analyysin kohteeksi on otettu koko aineisto eikä siinä ole tyydytty otokseen. Käytännön ilmiömaailman luokittelu puhtaaksiviljeltyä tuottaa kuitenkin haasteita. Automatisoitu ammattikoodaus voi jäädä peittämään todellista informaatiota ja vertailtavuus aikaisempiin tutkimuksiin kärsii. Tiedostaen tämän Snellman on kuitenkin todennut, että HISCO-menetelmä soveltuu heikosti ylempään virkamiehistön kuvailuun. Kaikesta huolimatta hä-

nen mielestään hyödyt voittavat haitat, minkä hän kykeni osoittamaan väitöstilaisuudessa perustelemalla ratkaisuaan suuren aineiston mitattavuudella ja kansainvälisen vertailun mahdollisuudella.

Snellman toteuttaa tutkimusideansa ansiokkaasti antamalla aate-lissäädyllle sisällön ihmisten toiminnan kautta. Tutkimus osoittaa, että aikaisemmista käsityksistä poiketen aatelin asema eliitissä säilyi vuoteen 1906 ja hävisi kokonaan ensimmäisen ja toisen tasavallan taitteessa. Alex Snellmanin mukaan aatelin lähtökohdat olivat paremmat. Heillä oli pääomia, joita muilla ei ollut. Snellman kuvaa huolellisesti, miten ne olivat kuitenkin vain mahdollisuuksia, jotka eivät enää taanneet mitään. Suomen aateli menetti asemansa, kun monarkia loppui. Siirtyminen uusiin rooleihin tapahtui rauhanomaisesti; se ei kaatunut vallankumouksessa. Vanha eliitti luopui vallasta vapaaehtoisesti. Tämä mahdollisti osaltaan nykyisen tasavaroisen Suomen syntymisen eikä maahan jäänyt vahvaa luokkayhteiskuntaa brittiläiseen tapaan.

Snellmanin väitöskirjan suuri ansio on, että aineiston hallinta ja johtopäätökset syventävät erinomaisesti kuvaa kansakunnan rakennustyöstä rakentaen siltaa nykypäivään. Väitöskirja tulee inspiroimaan suuresti uutta tutkimusta sekä rohkaisee ja antaa välineitä tarttumaan satojakin vuosia vanhoihin tutkimuskohteisiin.

RAIMO SAVOLAINEN